

3. Aftalelicenssystemet (digitalisering af kulturarven)

3.1. Gældende ret

Aftalelicenssystemet er en nordisk retskonstruktion, som har eksisteret i den danske ophavsretslov siden 1961. Aftalelicensen har vist sig at være et velegnet instrument til at sikre ophavsmændenes rettigheder i forbindelse med masseudnyttelse af deres værker, fx på fotokopieringsområdet og kabelspredningsområdet, samtidig med at den tilgodeser brugernes ønsker om den lettest mulige adgang til at udnytte beskyttede værker. Aftalelicensen indebærer, at en bruger, som har indgået aftale om en vis brug af en bestemt art af værker med en organisation, der omfatter en væsentlig del af ophavsmændene til denne art af værker, efter loven får ret til at udnytte andre værker af samme art og på samme måde, selv om ophavsmændene til disse værker ikke repræsenteres af organisationen.

I praksis er det et problem, at det navnlig ved masseudnyttelse af værker, fx kopiering til undervisningsvirksomhed, er vanskeligt at klarere de nødvendige rettigheder med alle rettighedshavere, da de ikke er repræsenteret af en enkelt organisation. En rettighedshaverorganisation kan kun indgå aftale på vegne af sine egne medlemmer. Det betyder, at udenforstående rettighedshavere, herunder udenlandske, ikke omfattes af en aftale mellem en bruger og en dansk organisation. Aftalelicensen løser dette problem ved at tillægge visse aftaler aftalelicensvirkning, således at aftaler på bestemte udnyttelsesområder udstrækkes til også at omfatte ophavsmænd, der ikke er direkte repræsenteret af den aftalesluttende organisation.

I ophavsretsloven findes der for tiden aftalelicenser inden for otte udnyttelsesområder. Det drejer sig om eksemplarfremsstilling inden for undervisningsvirksomhed (§ 13), fotokopiering inden for erhvervsvirksomhed m.v. (§ 14), optagelse af radio- og fjernsynsudsendelser til brug for syns- og hørehandicappede (§ 17, stk. 4), onlineforsendelse af tekster via biblioteker (§ 16 b), gengivelse af kunstværker i alment oplysende fremstillinger (§ 23, stk. 2), udsendelse i radio og fjernsyn (§ 30), genudsendelse og tilgængeliggørelse on demand af DR's, TV 2/DANMARK A/S' og de regionale TV 2-virksomheders egne arkivproduktioner (§ 30 a) samt kabelviderespredning af radio- og tv-udsendelser (§ 35).

Det forhold, at der på et område findes en aftalelicens, betyder ikke, at parterne er forpligtede til at indgå kollektive aftaler på området. Aftalelicens får således alene betydning i de tilfælde, hvor der vitterlig er indgået aftale mellem brugere og rettighedshavere.

I Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2001/29/EF af 22. maj 2001 om harmonisering af visse aspekter af ophavsret og beslægtede rettigheder i informationssamfundet (infosoc-direktivet) er det i præambelbetragtning nr. 18 angivet, at direktivet ikke berører aftalelicensordninger i medlemsstaterne, da det betragtes som en måde at forvalte rettigheder på.

De almindelige betingelser for aftalelicens fremgår af ophavsretslovens §§ 50 og 51.

Efter § 50, stk. 1, kan der indgås aftaler med aftalelicensvirkning på de områder, som er opregnet ovenfor. De rettighedshaverorganisationer, som ønsker at indgå aftaler med aftalelicensvirkning, skal godkendes af kulturministeren, jf. § 50, stk. 3.

Efter § 51, stk. 1, har de rettighedshavere, som ikke er direkte repræsenteret af den aftalesluttende organisation, samme rettigheder som de repræsenterede rettighedshavere. Herudover har ikke-repræsenterede rettighedshavere altid krav på et individuelt vederlag, selv om et sådant krav ikke måtte følge af aftalen med brugeren eller af organisationens vederlagsregler, jf. § 51, stk. 2. I tilfælde af uenighed om størrelsen af det individuelle vederlagskrav kan spørgsmålet indbringes for Ophavsretslicensnævnet, som kan fastsætte vederlagets størrelse, jf. § 47, stk. 1.

På tekstområdet foreligger der eksempelvis aftaler mellem Copydan Tekst & Node og en række uddannelsesinstitutioner om kopiering i undervisningsvirksomhed, ligesom Copydan Tekst & Node har indgået aftaler med institutioner, private virksomheder m.v. om fotokopiering af avisartikler og andre tekster til intern brug. På billedområdet har Copydan Billedkunst indgået aftaler med en lang række forlag og museer om gengivelse af kunstværker m.v. Når det gælder videreudsendelse af radio- og tv-udsendelser i kabelanlæg, hviler denne udnyttelse på aftaler indgået med fællesorganisationen Copydan Kabel-TV.

I visse aftalelicensbestemmelser findes der en individuel forbudsret, dvs. en ret for den enkelte ophavsmand til konkret at nedlægge forbud mod brugen af hans eller hendes værker i henhold til en aftalelicensudløsende aftale. Mulighed for at nedlægge individuelt forbud findes i § 30 om udsendelse i radio og tv, § 30 a om genudsendelse og on demand-tilgængeliggørelse af DR's, TV 2/DANMARK A/S' og de regionale TV 2-virksomheders egne arkivproduktioner samt § 23, stk. 2, om gengivelse af kunstværker i alment oplysende fremstillinger.

3.2. Baggrund for forslaget

Aftalelicensen blev introduceret i ophavsretsloven i 1961 for så vidt angår udsendelse af værker i radio og